

Warszawa, 14-12-2022 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

VII.7037.106.2021.AT

Pan

Przemysław Czarnek

Minister Edukacji i Nauki

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

w nawiązaniu do treści wystąpienia generalnego z dnia 14 września 2021 r. (sygn. jak wyżej), dotyczącego braków kadrowych w przedszkolach, szkołach i innych placówkach oświatowych, Rzecznik Praw Obywatelskich pragnie zwrócić uwagę na wiele sygnałów, które wskazują, że negatywne zjawiska utrzymują się i zagrażają realizacji konstytucyjnego prawa do nauki.

Z danych umieszczanych na stronach kuratoriów oświaty, a także z informacji uzyskanych przez Rzecznika po skierowaniu pytań do organów prowadzących wynika, że dwa miesiące po rozpoczęciu roku szkolnego dyrektorzy nadal zmagają się z trudnościami w zapewnieniu pełnej obsady kadrowej. O tysiącach wakatów informują organizacje monitorujące sytuację w oświacie, np. związki zawodowe i inne

stowarzyszenia¹. Urząd M. St. Warszawy oszacował obecną liczbę wakatów w jednostkach systemu oświaty na 2861².

Coraz częściej pojawiają się ostrzeżenia, że problem będzie narastał z powodu odchodzenia na emeryturę starszych nauczycieli oraz małego zainteresowania pracą w szkole wśród absolwentów kierunków pedagogicznych³. Jako przyczyny wskazuje się m. in. niezadowolenie z obecnego kształtu edukacji oraz kierunku zmian w systemie oświaty, a także nadmierny stres związany z warunkami pracy⁴. Nie ulega wątpliwości, że ważnym czynnikiem są nieadekwatne wynagrodzenia. Jak pokazują dane zebrane przez sieci Eurydice i OECD/NESLI, Polska należy do krajów z najniższymi w Europie zarobkami nauczycieli i dyrektorów szkół⁵. Pracownicy oświaty skarżą się również na to, że są zmuszeni sami finansować sprzęt i materiały potrzebne im do pracy⁶.

¹ „Już 20 tysięcy nauczycielskich wakatów na stronach kuratoriów. MEiN nie widzi problemu”, 27.07.2022, <https://glos.pl/juz-20-tysiecy-nauczycielskich-wakatow-na-stronach-kuratoriow-mein-nie-widzi-problemu> (dostęp: 28.10.2022)

² Odpowiedź Zastępcy Dyrektora Biura Edukacji w Urzędzie M. St. Warszawy z 24.10.2022 r. (znak BE-WIO-0644.5.2022.MBU)

³ N. Rasiewicz, „Największy kryzys kadrowy w oświacie dopiero przed nami”, 23.10.2022, <https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/najwiekszy-kryzys-kadrowy-w-oswiacie-dopiero-przed-nami,413142.html> (dostęp: 28.10.2022)

⁴ P. Nowosielska, „Pożegnanie (nauczycieli) ze szkołą. Coraz więcej osób odchodzi z zawodu”, 24.06.2022, <https://www.gazetaprawna.pl/magazyn-na-weekend/artykuly/8477665,skola-zakonczenie-roku-nauczyciele-odejście-z-zawodu.html> (dostęp: 28.10.2022)

⁵ „Zarobki nauczycieli i dyrektorów szkół w Europie 2020/21”, 05.10.2022, <https://eurydice.org.pl/aktualnosci/zarobki-nauczycieli-i-dyrektorow-szkol-w-europie-202021> (dostęp: 28.10.2022)

⁶ „Marta Nazimek-Kolano: Młodzi nauczyciele odchodzą po dwóch – trzech tygodniach pracy”, 29.09.2022, <https://glos.pl/marta-nazimek-kolano-mlodzi-nauczyciele-odchodza-po-dwoch-trzech-tygodniach-pracy> (dostęp: 28.10.2022)

Sposobem na zapewnienie realizacji zajęć jest przydzielanie wielu godzin zatrudnionym nauczycielom i nauczycielkom, w związku z czym odczuwają oni skutki nadmiernego obciążenia obowiązkami. Prowadzi to do zwiększenia ryzyka wypalenia zawodowego, które może przyspieszać decyzję o rezygnacji z zawodu. W razie nieobecności nauczyciela pojawia się potrzeba zorganizowania zastępstw dla setek uczniów i uczennic, co zakłóca ciągłość nauki. Niedostępność i przemęczenie nauczycieli może powodować, że uczniowie nie otrzymają z ich strony wystarczającego wsparcia i pomocy. Taki stan rzeczy prowadzi do pogorszenia jakości procesu dydaktycznego, opieki i wychowania.

W odpowiedziach udzielonych RPO przez organy prowadzące pojawiła się także informacja, że dyrektorzy szkół mają zastrzeżenia do poziomu wiedzy i umiejętności kandydatów do pracy⁷. Ponadto problemem jest niepodjęcie przez niektóre osoby pracy, pomimo wcześniejszych deklaracji lub też składanie wypowiedzeń po pierwszych doświadczeniach pracy z klasą. Zdaniem RPO obecnie stosowane metody walki z kryzysem (przydzielanie wielu godzin dodatkowych, praca nauczycieli w kilku placówkach, kierowanie próśb o powrót do pracy do osób na emeryturze oraz zatrudnianie osób bez odpowiednich kwalifikacji) nie mogą być traktowane jako rozwiązania systemowe.

Rzecznik Praw Obywatelskich uważnie zapoznał się z raportem „Lexometr Oświatowy 2022. Wyzwania dla dyrektorów szkół i przedszkoli w roku szkolnym 2022/2023”, przygotowanym przez Wolters Kluwer Polska, z którego wynika, że istotne znaczenie mają kwestie związane z jakością i trybem stanowienia prawa. Dyrektorzy szkół i przedszkoli wskazywali na niejasności związane ze zmianą awansu zawodowego i oceny pracy nauczycieli, problemy dostosowania organizacji pracy szkoły do obowiązujących przepisów oraz ograniczenia finansowe, w tym w zapewnieniu godziwych warunków finansowych dla kadry dydaktycznej, personelu administracyjnego i specjalistów (pedagogów, pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych).

Pozyskanie do współpracy specjalistów, zapewnienie pełnej obsady kadry dydaktycznej oraz nadzór pedagogiczny, to najczęściej zgłaszane problemy w zakresie organizacji pracy placówki. Dyrektorzy, którzy sygnalizowali trudności z zapewnieniem

⁷ Odpowiedź Zastępcy Dyrektora Wydziału Edukacji w Urzędzie Miasta Krakowa z 20.10.2022 (znak EK-04.440.15.2022).

pełnej obsady kadry dydaktycznej, wśród najbardziej poszukiwanych pracowników wymienili nauczycieli przedmiotów ścisłych (85%) - matematyki (34%), fizyki (16%), chemii (11%) oraz informatyki (11%). W odniesieniu do wyzwań związanych z wewnętrzną sytuacją społeczno-gospodarczą w kraju podawano wpływ inflacji na sytuację finansową placówki, zmienność i niepewność przepisów prawa, spadek prestiżu zawodu nauczyciela, odchodzenie nauczycieli z zawodu. Według dyrektorów skutki pandemii nadal silnie oddziałują na funkcjonowanie szkół, w związku z czym podkreślają oni konieczność zapewnienia uczniom oraz nauczycielom większego bezpieczeństwa psychicznego⁸.

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich wyniki powyższych badań oraz sygnały z wielu miejsc w Polsce są bardzo niepokojące. Jak stwierdzono w raporcie, „ostatnie lata przyniosły dodatkowo dramatyczny wzrost poczucia niestabilności, nieprzewidywalności i braku bezpieczeństwa z jednoczesną presją na szybkie dokonywanie zmian systemowych niezależnie od rzeczywistych potrzeb i możliwości oraz kosztów społecznych, co skutkuje chociażby przeludnieniem klas, brakiem specjalistów i nauczycieli”⁹.

Obserwacja sytuacji w szkołach prowadzi do wniosku, że nauczyciele i nauczycielki negatywnie oceniają swoje perspektywy zawodowe. Tymczasem warunki pracy, w tym wynagrodzenie nauczycieli i specjalistów, powinny być kształtowane w taki sposób, aby przyciągać najlepszych kandydatów i zapewnić im możliwość pozostania w zawodzie. Utrwalenie się w społeczeństwie przekonania o złej kondycji szkół publicznych będzie prowadziło do coraz większej popularności edukacji domowej oraz szkół prywatnych, które jednakże są dostępne jedynie dla części osób. Pogłębianie się nierówności edukacyjnych jest sprzeczne z założeniem zawartym w art. 70 ust. 4 Konstytucji RP, zgodnie z którym władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia.

⁸ Str. 9-15, raport dostępny na stronie: <https://www.wolterskluwer.com/pl-pl/solutions/informacje/lexometr-oswiatowy#download> (dostęp: 28.10.2022)

⁹ Komentarz ekspercki Pani Małgorzaty Pomianowskiej, Redaktor Naczelnej miesięcznika „Dyrektor Szkoły”, do raportu „Lexometr Oświatowy 2022. Wyzwania dla dyrektorów szkół i przedszkoli w roku szkolnym 2022/2023”, str. 44

Z uwagi na powyższe, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o udostępnienie wyników analiz wskazanych kwestii, prowadzonych w Ministerstwie Edukacji i Nauki.

Uprzejmie proszę także o udzielenie dalszych informacji na temat działań podejmowanych przez Pana Ministra w celu poprawy sytuacji w przedszkolach i szkołach w zakresie rekrutacji kadry pedagogicznej.

Łączę wyrazy szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

Komisja Edukacji, Nauki i Młodzieży

Sejm RP

ePUAP